

Doar împreună cele trei direcții dau coerență demersului metodologic. Soliditatea metodei, rigurozitatea descrierii pieselor, flexibilitatea tipologiei, valorificarea unei cantități apreciabile de material provenit din săpături vechi (până la apariția acestei lucrări din colecție au fost publicate doar topoarele de către E. Dullo⁴), încercarea de a ordona și încadra cronologic

acest material (efort ilustrat și de bibliografia vastă folosită) sunt calitățile lucrării.

Interesul pentru arheologia română este sporit și de prezența în acest cerc de forme a unor categorii de piese (inele de buclă, ace cu protuberanțe, măciuca din piatră cu protuberanțe) cu analogii în spațiul de la nord de Dunăre, în mediile culturale Monteoru, Noua, Wulstkeramik.

⁴ E. Dullo, PZ 27, 1936, p.66-127.

Sorin Oanță

HORIA CIUGUDEAN, *Cercetări privind epoca bronzului și prima vârstă a fierului în Transilvania*, Bibliotheca Musei Apulensis VII, Alba Iulia, 1997, 230 p., 87 fig., plus 4 fig. și 6 tabele în text.

Lucrarea colegului H. Ciugudean, structurată pe două părți principale; *Epoca bronzului* (p. 7-134) și *Prima vârstă a fierului* (p. 135-202), fiecare cu capitole aparte, se ocupă de câteva descoperiri mai noi și importante din epoca bronzului și din Halstattul mijlociu și târziu situate în centrul Transilvaniei, cu care prilej re discută câteva din problemele acestor perioade pentru întreaga provincie.

Primul capitol – *Începuturile epocii bronzului în vestul Transilvaniei: așezarea și cimitirul de la Livezile – „Baia”* (p. 7-44), la care se adaugă contribuția *Analiza resturilor faunistice din așezarea de la Livezile* (p. 45-64), semnată de Georgeta El Susi, prezintă stațiunea din bronzul timpuriu de la Livezile, jud. Alba. După un scurt istoric al cercetării este prezentat materialul ceramic, plastica, obiectele din piatră, os și corn, cele din metal. Sunt prezentate apoi cercetările recente, din anii 1993 și 1995, la cimitirul tumular din preajmă. Stațiunea, ca și descoperirile funerare sunt încadrate în bronzul timpuriu, fiind atribuite unei etape târzii a culturii Coțofeni, în contextul unui „proces de sinteză cu elemente de origine sud-est transilvăneană, poate chiar sud-carpatică, generând primele forme de manifestare culturală aparținând bronzului timpuriu din spațiul vest-transilvănean”. Deși deocamdată singulară, este foarte importantă proba ¹⁴C de la Livezile – Bln-4624, 4109±44 BP, care, după calibrare (p. 22 și fig. 22/A), este pusă de autor în

corelație cu alte date radiocarbon. Analiza faunistică, foarte în detaliu, cu tabele și grafice, ia în discuție 1816 fragmente osteologice descoperite în așezare.

Capitolul următor – *Considerații privind sfârșitul culturii Wietenberg* (p. 65-81) – discută controversata problemă a etapelor finale Wietenberg pe baza săpăturilor recente din câteva stațiuni din centrul podișului transilvănean. Discuția se sprijină pe un considerabil material arheologic, în cea mai mare parte inedit și bine ilustrat. Autorul subliniază importanța materialelor de tip Noua descoperite în medii ale fazei Wietenberg IV, pe care o plasează la „sfârșitul BzC, cel mult început de BD”.

Ultimul capitol privind epoca bronzului este cel intitulat – *Depozitul de la Cugir și raporturile sale cu manifestările culturale ale epocii bronzului târziu* – semnat împreună cu I. Al. Aldea (p. 99-121). Depozitul de la Cugir a mai fost publicat, dar parțial și cu inexactități, iar unele piese din componența sa au mai fost discutate și cu alte prilejuri. Pe bună dreptate autorii consideră necesară republicarea în totalitate a acestui important depozit constituit din 24 piese din aur (0,287 kg) și 298 din bronz (6,202 kg), depuse în trei vase. După catalogul depozitului, autorii discută din nou descoperirea, pe care o încadrează în categoria, discutabilă după opinia mea, a „depozitelor de tumătorie”, împreună cu alte mari depozite cum sunt cele binecunoscute de la Aiud, Bogdan Vodă,

Gusterița, Șpălnaca, Uioara de Sus. În privința încadrării cronologice autorii optează pentru seria Cincu–Suseni (= Ha A), așa cum propusese, la prima publicare, M. Petrescu-Dîmbovița. Din punct de vedere cultural depozitul este atribuit „grupului Cugir–Band” caracteristic, după opinia celor doi autori, manifestărilor „pre-Gáva” (nu *Gáva*, cum este dat în text).

Partea destinată primei epoci a fierului începe cu un substanțial capitol intitulat – *Cultura Basarabi pe teritoriul Transilvaniei* (p. 135–161). Este de fapt un micro studiu al acestei grupe ceramice, având la bază un catalog constituit din 60 de localități transilvănene, în special din bazinul mijlociu al Mureșului. Multe dintre acestea au mai fost publicate, autorul menționând acest lucru și făcând corecturi, acolo unde este cazul. Sunt discutate succint principalele probleme – aria, habitatul, practicile funerare, ceramica, originea, periodizarea și cronologia descoperirilor de tip Basarabi din Transilvania –, optându-se pentru o încadrare a

acestora între mijlocul sec. VIII a.Chr și sfârșitul sec. VII a.Chr.

Ultimul capitol al cărții – *Descoperiri din perioada hallstattiană târzie de la Sântimbru și Uioara de Jos* (p. 162–166) –, prezintă două descoperiri recente, pe care autorul, considerându-le ca diferite de „grupul scitic”, le plasează într-un „orizont post-Basarabi”.

Ilustrația, foarte bogată – profile, planuri și profile de tumuli, planuri de complexe, hărți, material –, este bine redactată și organizată pe planșe. Cred că ar fi fost binevenit un plan al așezării și săpăturilor din așezarea de la Livezile. Aș mai face observația că autorul folosește des periodizarea Reinecke, deși, demult, s-a dovedit inconsistența acesteia pentru spațiul de la nord de Dunăre.

Cartea lui Horia Ciugudean reprezintă o contribuție folositoare specialiștilor epocilor bronzului și a fierului atât din Transilvania, cât și din spațiul extracarpatic.

Ion Motzoi-Chicideanu

TOTKO STOIANOV, *Sborianovo, Early Iron Age Tumular Necropolis*, Sofia, 1997, 240 p., 24 planșe, 65 fotografii, 5 planuri, 3 hărți, cu tabele și desene în text.

Cartea este redactată în ediție bilingvă (bulgară și engleză, cu text pe două coloane) și publică rezultatele cercetărilor efectuate în necropola tumulară din Hallstattul timpuriu de la Sborianovo, punctul „Nivata na Pevetza” (Câmpul Cântărețului), în anii 1984, 1986–1987. Lucrarea cuprinde: o introducere, capitolele (cu note la sfârșitul fiecăruia): *Necropola. Metode și stadiul cercetării, Interpretarea descoperirilor. Date ale necropolei, Rituri funerare și credințe. Structura socială și demografică* – cu subcapitolele: *Analiza componentelor complexului sepulcral, Privire analitică asupra practicilor funerare în Tracia la sfârșitul epocii bronzului și în prima fază a epocii timpurii a fierului și O încercare de reconstituire a riturilor funerare și a credințelor tracice în timpul primei faze a epocii timpurii a fierului* – ultimul capitol fiind: *O încercare de determinare a caracteristicilor*

istorice și culturale ale populației reflectate în necropolă. În loc de concluzii. La sfârșit are un catalog al descoperirilor, o listă bibliografică și un *Appendix* cu studiul antropologic al necropolei realizat de St. Cholakov și I. Iordanov.

Necropola cercetată cuprinde cinci tumuli, având după părerea autorului o dezvoltare lineară, de la sud la nord, cu două secvențe cronologice, în cea mai veche încadrându-se tumulii V și IV. Tumulii cercetați conțin 24 de morminte dintre care 20 de morminte de înhumatie și 4 de incineratie.

În introducere este prezentat un scurt istoric al cercetărilor, cu două hărți cu poziția localității în Bulgaria și a necropolei în cadrul complexelor de la Sborianovo.

În primul capitol sunt descriși cei cinci tumuli și metoda de cercetare a acestora. Tumulii aveau o structură de piatră și conțineau un număr